

Гісторык Раіса Зянюк распавядае, праз што прыйшлося прайсці Каталіцкаму Касцёлу на беларускіх землях у XX стагоддзі. Забароны, рэпрэсіі, закрыццё касцёлаў і кляштараў, высылкі ў лагеры і фізічнае знішчэнне католікаў. – **Якім быў Касцёл на тэрыторыі сучаснай Беларусі неўзабаве перад усталяваннем савецкай улады? Калі казаць пра колькасць: духоўных асоб, касцёлаў, кляштараў, манаскіх ордэнаў, вернікаў.**

– Каб правільна зразумець стан Касцёла непасрэдна перад Кастрычніцкай рэвалюцыяй, трэба закрануць XIX стагоддзе. У канцы XVIII – пачатку XIX стагоддзяў Касцёл знаходзіўся ў нядрэнным становішчы. Аднак у XIX стагоддзі каталіцкія вернікі і духоўныя асобы былі актыўнымі ўдзельнікамі грамадска-палітычных падзей. І калі ўдзел у вайне 1812 года на баку Напалеона некаторым каталіцкім іерархам, духавенству і вернікам прабачылі, то ў далейшых падзеях – не. Пасля масавага ўдзелу духоўных асоб у паўстанні 1830–1831 гадоў улады закрылі палову кляштараў. Пасля паўстання 1863–1864 гадоў перасталі функцыянаваць амаль усе астатнія, за выключэннем трох: двух ў Гродне і аднаго ў Слоніме. У той час закрывалі і касцёлы. Таму на пачатак XX стагоддзя ад Касцёла на нашых землях засталася толькі нязначная частка з таго, што тут існавала 100 гадамі раней. Аднак у 1905 годзе ў Расійскай імперыі быў прыняты г. зв. “указ аб верацярпімасці”. Ён палепшыў становішча неправаслаўных канфесій. У гэты перыяд пачынаецца масавы прыток вернікаў у каталіцызм (па некаторых падліках – да 200 тысяч асоб). Духавенства не ведала, колькі працягнецца гэтая свабода, і “пад шумок” пачало

масавае будаўніцтва касцёлаў.

□ – **Тады паўстала ўся наша беларуская неаготыка.**

– Так. Краснае, Ракаў, Росіца, Задарожжа, Мёры і шмат іншых. Касцёл свсв. Сымона і Алены ў Мінску ў гэты ж перыяд. Католікі карысталіся момантам. І вельмі правільна, бо ў 1914 годзе пачынаецца I Сусветная вайна, падчас якой Беларусь была падзелена на дзве часткі, і пра нейкае станойчае развіццё Касцёла складана казаць.

Далей 1917 год – рэвалюцыя, 1918 – канец I Сусветнай вайны, 1919–1921 гады – Савецка-польская вайна. І ва ўсім гэтым Касцёлу важна было хоць неяк утрымацца.

Ізноў жа, пакуль уладам было не зусім да Касцёла, адраджаецца Мінская дыяцэзія, і нават на некалькі гадоў адраджаецца таксама Мінская духоўная семінарыя. Пасля 1921 года Касцёл на заходне- і ўсходнебеларускіх землях апынуўся ў дыяметральна супрацьлеглым становішчы.

□□ – **Якая частка католікаў засталася ў складзе Польшчы? Сёння, да прыкладу, лічыцца, што Заходняя Беларусь – гэта палова ўсіх беларускіх каталіцкіх вернікаў і святароў. У той час гэтая прапорцыя была дарэчнай?**

– Збольшага я б пагадзілася з такой лічбай. Трэба разумець, што на той час Католіцкі Касцёл у Віленскай дыяцэзіі быў у меншай меры “рэфармаваны” ўладамі Расійскай

“Тое, што не было знішчана ў выніку палітыкі расійскіх улад, знішчылі савецкія”

Аўтар: Арцём Ткачук
03.04.2022 00:00

імперыі, чым на ўсходніх тэрыторыях, і меў там мацнейшыя пазіцыі.

– А колькі святароў да 1939 года засталася дзейнічаць у БССР?

– Ніводнага. Афіцыйна ніводнага. Усё было знішчана пад нуль. Прытым яшчэ ў пачатку 1937 года там дзейнічала 11 каталіцкіх касцёлаў, а ў 1939 – ужо нуль. Прапаную паглядзець на карту канфесійнага становішча Беларусі ў міжваенны перыяд у 4 томе Вялікага гістарычнага атласа Беларусі. На 1939 год на захадзе няма дзе кропку паставіць ад колькасці канфесій і храмаў, а ў БССР пуста.

ПЛАТА.				ПЕРЕДАНА	
За передачу	Руб.	Коп.			
" ответ			и в		
"			В И Т Е Б С К А		
Итого			16 Августа 1919. №		
Принял			Передан		
Разряд.	Число слов.	ПОДАНА		Служебные отметки	
	м.				
	с.	10 час мин			
	ш				
ПОЛОЦК УЕЗДИСПОЛКОМУ					
26 августа прибудет Полоцк Комиссия для вскрытия мощей					
св.Баболя необходимо присутствие представителей Уездисполкома					
всех волисполкомов срочно об этом распорядитесь					
Необходим также					
Полоцкий местный врач 903					
Завотуправ					

□ – Сёння Магілёўшчына, Гомельшчына, усходняя Віцебшчына ўспрымаюцца як місійныя тэрыторыі. Наколькі савецкая ўлада паўплывала на скурчанасць каталіцызму на гэтых землях? Ці Касцёл гістарычна быў там такі нешматлікі?

– Што мы разумеем пад Касцёлам? Структуры там былі моцныя, а вось колькасць вернікаў сапраўды была меншай. Разам з тым, хіба што самы знакаміты беларускі каталіцкі санктуарый да 60-ых гадоў XIX стагоддзя ў той час знаходзіўся на ўсходзе – у Бялынічах. Да Юравіцкага абраза Маці Божай таксама хадзілі пакланіцца на ўсход.

Да 1917 года Касцёл на ўсходніх землях ужо быў моцна аслаблены. Напрыклад, у пачатку XIX стагоддзя ў Мсціславе дзейнічалі кляштары езуітаў, бернардынцаў, кармэлітаў і сясцёр марыявітак. У канцы таго ж стагоддзя застаўся толькі адзін

парафіяльны касцёл. А пад канец 30-ых гадоў XX стагоддзя ўжо ніводнага. Таму паўтару свой тэзіс: тое, што да 1905 года не было знішчана ў выніку палітыкі расійскіх улад, знішчылі савецкія.

Рэпрэсіі ва Усходняй Беларусі пачаліся ўжо з 1918 года. Першай ахвярай стаў магілёўскі дэкан кс. Святаполк-Мірскі – яго расстралялі за контррэвалюцыйную дзейнасць. У 1919 годзе арыштоўваюць віцебскае духавенства, спробы біскупаў заступіцца не мелі вынікаў. У 1920-ых гадах пачынаюцца прысуды да высылкі, аднак тэрміны яшчэ не былі вялікімі ў параўнанні з пазнейшым перыядам. Пасля вяртання з лагераў частка духавенства з’язджала з БССР. У 1930-ых пачынае рэалізавацца “вышэйшая мера пакарання”.

□ – *То-бок, падзел на ўсходні і заходні беларускі Касцёл гэта таксама справа рук савецкай улады?*

– Зноў жа, залежыць ад таго, што разумець як Касцёл. У пытанні прадугледжваецца наяўнасць двух Касцёлаў, а фактычна мы кажам пра адзін: той, які існаваў на заходнебеларускіх землях. На захад ад Друі, Глыбокага, Краснага, Ракава, Нясвіжа, Баранавіч рэгістрацыі святароў дапускаліся, на ўсход – не. Напрыклад, колькі пасля 1945 года мінскія вернікі не змагаліся за адкрыццё касцёла і рэгістрацыю супольнасці, выніку не было. Толькі да Алімпіяды 1980 года адкрылі касцёл на мясцовай Кальварыі, каб прадэманстраваць гасцям, што вернікі ўсіх канфесій маюць роўныя правы. Да таго моманту, выкарыстоўваючы розныя падставы, аніводзін касцёл у Мінску не быў адкрыты. Пры гэтым улады самі ўсведамлялі, што парушаюць дзеючае савецкае заканадаўства.

Адпаведна, рэалізацыя такой палітыкі паспрыяла таму, што пераемнасць традыцыі на ўсходзе была амаль ушчэнт перарваная. Канешне, былі свецкія вернікі, якія захоўвалі сваю каталіцкую ідэнтычнасць і да пэўнага моманту шмат рабілі. Магілёўцы, напрыклад, доўга змагаліся за вяртанне касцёла. Аднак праз нейкі час стала зразумелым, што няма шансаў на дазвол, і змаганне сціхла да 1980-ых гадоў.

Аўтар: Арцём Ткачук
03.04.2022 00:00

Т Е Л Е Г Р А М М А .				К О П И Я .	
П Л А Т А .		Руб. Коп.		П Е Р Е Д А Н	
За передачу				10 час.	
„ ответ		и з		в прее. №	
„				Передал	
Итого		23/VI 1919. №			
Принят					
Разряд.	Число слов.	П О Д А Н А		Служебные отметки.	
	м.	10 час. мин.			
	с.				
	ш.				
ПЕТРОГРАД Епископу Цепляку Ксендз Ожала дзядуля арестованы Губ. чрезвычайком заложн. ками. Беспокоится здоровье нечего сделано распоряжение неприменении тюремного режима. Телеграфируйте что Вами предпринято прекращению польским Правительством расстрело невинных граждан наших товарищей преданных рабочекрестьян ской власти. Облегчению участи тысяч граждан томлящихся тюр мах. Вильны прочих городах занятых поляками 176 Товпредгубисполкома/подписал/ Бородулин Верно: делопроизводитель <i>Нейден</i>					